

BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY
FACULTY OF ORTHODOX THEOLOGY
THE DOCTORAL SCHOOL "ISIDOR TODORAN"

**The limits of the right to life. The beginning and the
end of human life in the case law of the European
Court of Human Rights and in Christian bioethics**

Abstract

Scientific coordinator:
Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan ILOAIE

PhD student:
Pr. Drd. Anton-Viorel POP

Cluj-Napoca
2024

Contents

Contents	2
Abbreviations.....	6
Introduction.....	7
1. Choosing the theme.....	7
2. Objectives.....	10
3. The novelty/usefulness of the work.....	11
4. The current stage of research.....	12
5. Research methodology.....	15
6. Limits and openings of work.....	16
7. The structure of the work.....	17
Preliminaries.....	24
1. History and documents.....	25
2. Human rights on the world stage.....	29
3. European Convention on Human Rights.....	34
4. Biblical Revelation – source of human rights.....	36
5. The institution of the Church and human rights.....	40
6. On the right to life as a sine qua non principle of human rights.....	43
Part I.....	47
THE BEGINNING OF THE RIGHT TO LIFE IN CEDO JURISPRUDENCE AND CHRISTIAN MORALITY.....	47
Chapter I. Life and Person. Right and holder of the right.....	47
I.1. Formulation of the right to life.....	48
I.1.1. Analysis of Documents.....	49
I.1.2. Holder of the right to life in doctrinal interpretation.....	53

I.1.3. Embryo/fetus – res (good) or person.....	55
I.2. The beginning of the right to life in ECHR jurisprudence.....	57
I.2.1. X v. United Kingdom.....	59
I.2.2. H. v. Norway.....	60
I.2.3. Vo. v. France.....	61
I.2.4. Perrillo v. Italy.....	62
I.2.5. Evans v. Great Britain.....	63
I.2.6. The relevance of ECHR decisions from a bioethical perspective.....	65
I.3. Various regulations regarding the status of the embryo.....	66
I.3.1. The legal status of the unborn child in Romanian legislation.....	66
I.3.2. Competing rights of parents and children.....	68
I.3.3. The relevance of genetics in defining the right to life.....	69
I.3.4. The right to care during pregnancy. The embryo as a patient.....	71
I.3.5. The contradiction between the right to life and abortion.....	72
I.3.6. The right to life and eugenics.....	73
Chapter II. The beginning of the right to life from the perspective of Christian anthropology.....	75
II.1. Christian anthropology as the foundation of human rights.....	77
II.1.1. The meaning of "face" in defining the limits of the right to life.....	79

II.1.2.	The status of a person and the right to life.....	82
II.1.3.	Person - relationship, the right to communion.....	86
II.1.4.	The human embryo and the concept of person.....	88
II.1.5.	The moral status of the embryo in defining the right to life.....	89
II.1.6.	The embryo and the soul – relevance for defining the right to life.....	92
II.2.	Termination of pregnancy and the right to life.....	95
II.2.1.	The moral implications of pregnancy termination.....	97
II.2.2.	The beginning of the right to life in the Canons of the Church.....	98
II.2.3.	Current reflections on manipulation of intrauterine life.....	100
II.2.4.	Child health - a condition of the right to life?.....	102
II.3.	"You formed me in my mother's womb" - the right to a desired.....	104
II.3.1.	Known births.....	105
II.3.2.	Communion and ecclesial communion.....	109
II.4.	The sacredness of life, more than a right.....	111
II.4.1.	The right to life in grace – birth through Baptism.....	116
II.4.2.	The right to church membership.....	119

Conclusions of the first part.....	122
Part II.....	124
I.1. The phenomenon of death.....	124
I.1.1. Suicide and assisted suicide.....	125
I.1.2. Human dignity and the dignity of death.....	127
I.1.3. Historical evolution and definition of euthanasia.....	130
I.1.4. Reasons for assisted suicide or euthanasia.....	132
I.2. The right to life interpreted as a right to die.....	134
I.2.1. The existence of a "right to die". Doctrinal perspective.....	135
I.3. The Court's response to the "right to die".....	137
I.3.1. Pretty v. United Kingdom.....	137
I.3.2. Ernst G. Haas v. Switzerland.....	139
I.3.3. Koch v. Germany.....	140
I.3.4. Gross v. Switzerland.....	142
I.3.5. Mortier v. Belgium.....	143
I.3.6. The Charlie Gard case or the "right to try".....	144

I.4.	Various legislative approaches to the issue.....	147
I.4.1.	The legal evolution of the right to assisted suicide in the USA, Europe and Canada.....	147
I.4.2.	The case of Spain – the most recent.....	149
I.4.3.	Assisted suicide in Romanian legislation.....	150
I.4.4.	"Suicide tourism" - obtaining the right to die abroad.....	151
I.5.	The position of doctors and relatives towards the "right to a good death".....	152
I.5.1.	The stages of suffering of the terminally ill patient.....	156
I.5.2.	The suffering of those who care for the suffering.....	158
I.5.3.	The phenomenon of exhaustion.....	159
I.5.4.	Therapeutic tenacity (therapeutic zeal) or death as failure.....	160
Chapter II.	Death with dignity from the perspective of Christian morality.....	164
II.1.	Christian Anthropology's Perspective on Life and Death.....	164
II.1.1.	The right to a "good death" from a Christian perspective.....	165
II.1.2.	The life of the body according to the Orthodox creed.....	167
II.1.3.	The right to die from the perspective of Christian morality.....	168
II.2.	Scripture explicitly forbids murder and suicide.....	169

II.2.1. Murder and suicide Old Testament - the injustice of crime.....	170
II.2.2. The case of the martyrs or dignified death in Christ.....	171
II.3. The relationship between suffering and suicide from the perspective of Christian morality.	172
II.3.1. Job case.....	172
II.3.2. Apostle Paul - death a gain.....	174
II.3.3. The right to freedom from pain from a Christian perspective.....	175
II.3.4. Christ's suffering and death.....	177
II.3.5. Ending Suffering by Suppressing Life.....	181
II.4. The right to a "Christian end to our life".....	185
II.4.1. The suffering of the whole ecclesial body – the right to compassion.....	187
II.4.2. Church - spiritual hospital.....	191
II.5. The position of the Christian Churches towards the right to die.....	193
II.5.1. The position of the Orthodox Church regarding the right to die.....	193
II.5.2. The Roman Catholic Church and the right to die.....	194
II.5.3. The right to die from the Protestant perspective.....	195
Conclusions of the second part.....	196

Final	
conclusions.....	197
Bibliography.....	204

Keywords: human rights, right to life, unborn, ECHR, euthanasia, human dignity, Christian bioethics, to die with dignity.

Synthesis of the main parts of the work

The present work is entitled *The Limits of the Right to Life. The beginning and end of human life in the jurisprudence of the European Court of Human Rights and in Christian bioethics* were initiated from the desire to identify points of convergence between the two public and Christian morality, respectively, between the secular approach to proclaiming and protecting human rights, on the one hand, and the Christian ethos on the other. Not infrequently, Christian moral theology is called to respond to new challenges in the field of bioethics, given the scope of new biomedical technologies, but also the scope of a new vision of man and the world coming from the secularized and desacralized society.

The reason why I chose this theme is the abundance of debate on the concept of human rights in the public space, seen not only as a universalist wish but almost as a universal religion.

In order to respect the rigours of scientific research, we have not restricted the research to a single point in the broad sphere of human rights, namely the right to life, viewed in its beginning and end limits. Concern for the right to life in its extremes seemed natural to our approach, once because it is the first in the category of fundamental rights, but also because it represents an essential theological theme.

At the same time, the present work wants to draw attention to the danger of the desacralization of life, including through the excessive appeal to the courts to rule on the most intimate aspects of the person's existence.

Through this research, we want to show that the Christian teaching regarding anthropology goes beyond legal rigours and presents the right to life as part of the gift of existence. No system of law can compel a citizen to respect and love his fellow man, as the Christian status implies.

In this paper, we summarize ourselves in presenting the moral and legal dilemmas that arise regarding the justification of the manipulation of early life and abortion, on the one hand, as well as any form of assisted suicide, on the other. Also, regarding the legal approach, we limited

ourselves to referring to the European space, namely to the European Convention on Human Rights.

The present work comprises two parts preceded by a chapter on preliminary notions. The two parts each comprise two chapters, with several sub-chapters and sub-points developed according to the relevance of the argument.

In the preliminary notions part, we will apply ourselves to historical issues by describing the most important events that generated documents related to human rights. In this sense, we will reiterate some of the essential events in the history of human society that determined the appearance of the current concept of human rights on the world stage. We will find that since Greek and Roman antiquity, the concern for the relationship between the citizen and the state, between his rights and duties, has been constant. Likewise, the modern era, through its revolutions and documents, has contributed to the crystallization of the concept of fundamental human rights.

Also, in the preliminary notions part, we show the importance of the proclamation on December 10, 1948, by the UN of the Universal Declaration of Human Rights, a document that opens a new era in the reconsideration of the relationship between the individual and state power, especially after the abuses committed during the two great world conflagrations of the first half of the 20th century. This declaration, which will be found in all other documents related to fundamental rights, contains the main claims of the human person in the face of the abuse of the discretionary power of the state.

We also show from the beginning the importance of concrete legal mechanisms for the active observance of fundamental rights. In this sense, the European Convention on Human Rights, adopted by the Council of Europe on November 4, 1950, in Rome, constitutes the first regional legal mechanism for the protection of human rights.

Last but not least, we will bring to attention the biblical foundations of human rights reflected in the writings of both the Old and New Testaments. No less important is the attitude of the Church towards this new concept, which, according to some researchers, is intended to function as a "new religion". Christian teaching in general, but also ecclesiastical institutions in particular, support the protection of fundamental human rights as a matter of course. On the other hand, the new demands placed on human rights, which contradict the biblical revelation, cannot be assumed in the space of Christian confession.

As I stated above, our work is limited to researching the right to life, viewed within its limits. In particular, we will explore juridically, theologically and bioethically the question of the beginning and the end of the right to life.

In the first part, entitled *The Beginning of the Right to Life in ECtHR Jurisprudence and Christian Morality*, we focus on the beginning of the right to life, as interpreted by the institutions of the European Convention on Human Rights. We will also show what Christian teachings are about the right to life and when a person is entitled to benefit from it.

Thus, the first part of the work includes two large chapters. The first chapter is entitled *Life and Person. Right, and holder of the right*, develops the issue of the beginning of the right to life, reflecting on the doctrine and jurisprudence of the European Court of Human Rights regarding the moment when a human being can benefit from the protection of the right provided by the Convention in Article 2.

First, we observe how jurists interpret the concepts of human beings, persons and life, as well as the extent to which the texts of international documents identify the beneficiaries of the right to life. At the same time, we offer some examples from ECHR jurisprudence that reveal the approach of the European forum regarding the status of the unborn human being and whether it can benefit from the protection of the right to life.

Famous cases such as *X v. United Kingdom*, *Perrillo v. Italy*, and *Vo. v. France* contributed to the crystallization of a decisive legal debate regarding the status of the human being before birth.

Since the doctrine and jurisprudence related to the European Convention do not completely clarify the status of the unborn child, leaving a sufficiently wide regulatory space to the member states, we considered it necessary to show what the Romanian legislation regarding the status of the human being in the early stages of development. We also show how European states' legislations relate to the status of the unborn human being.

We thought it was no less important to debate the issue from a medical perspective. Both the research on embryonic cells and the delicate issue of abortion constitute a real topic in the scope of medical deontology. We will observe the multitude of ethical dilemmas in which researchers and doctors find themselves when they have to decide on the identity and life of embryos or fetuses on the one hand and the interests of society or the pregnant woman on the other.

The second chapter of the first part, entitled *The Beginning of the Right to Life from the Perspective of Christian Anthropology*, represents a recourse to the approaches of contemporary theologians, specialists in bioethics issues, to synthesize Christian teaching in general and Christian-Orthodox teaching in particular, regarding the status of the human being in the first stages of existence. We also offer a theological answer to questions about human life in its infancy.

As is otherwise predictable for research in the sphere of Christian anthropology, we insist on the quality of the human being as the "image" of God. This trait, denoting kinship with her Creator, gives her a special status in the order of creation but also attracts a sense of responsibility towards her. Thus, our research aims to show in this section the importance of the human being as a person in dialogue with his Creator.

Likewise, theological research aims to show that the human being constitutes a personal, dialogical and equally valuable existence from the very beginning of its existence. For this reason, any attack on the embryo or fetus constitutes an attack on the primordial personal relationship that exists between the Creator and the created being. Thus, we will observe that the discretionary approach to the life of the unborn child cannot be justified, as he is neither the property of the parents nor of society, let alone a worthless creature whose existence can be questioned.

Another element we will consider is the concept of the sacredness of life. The respect we owe life, regardless of its stages of development or the difficulty a person is in, stems from its quality as a gift. Taking the formulation of Father John Breck, we note that the need to be aware of the sacred gift of life constitutes one of the coordinates by which our ultra-technical and individualistic society should be guided.

Towards the end of the second chapter, which coincides with the end of the first part, we come up with a suggestion to respect some rights that are not and do not propose to be part of a treaty or conventional document. The right to a second birth, which everyone enjoys through the Sacrament of Baptism, constitutes, from the Christian perspective, the imperative of acquiring the Kingdom of Heaven (Jn 3, 5). Beyond any dogmatic speculation or canonical rigour, access to the birth from above, in the community of those who are being saved, represents a real responsibility, especially for those who are already members of the Church.

Another right acquired by the man born and integrated into the life of the Church is that of consecrating his life. Access to the desired holiness is the unattainable right and freedom of all those who believe that life is not just about comfort and consumerism.

Therefore, the first part of the work brings into debate the quality of man as a subject of law, which in most cases begins at birth and ends at death, on the one hand, and the completely privileged status he has as a being created in the "image of God", on the other hand. Man's calling to perfection constitutes a responsibility towards himself as well as towards his neighbour.

In the second part, entitled *The Right to Die with Dignity - a legal and theological response*, we dwell on the upper limit of the right to life, namely the alleged "right to die". As in the first part, I have composed two extended chapters with several sub-chapters related to the topics that were developed.

The first chapter, entitled *The legal perspective on the "right to die with dignity"*, deals with the issue of the alleged "right to die", which is currently circulating even before the most famous courts, such as the European Court of Human Rights. We have resorted to the development of the concept of "death with dignity" from the beginning.

Before answering this challenging question regarding the real existence of a fundamental right to die, the first part of the first chapter includes an analysis of the concept of dignity and dignified death.

On the other hand, we will note that the reasons why contemporary society has reached the point where it demands death in exchange for life are diverse. First, the phenomenon of population ageing doubled by living in solitude contributes to the establishment of contempt for a monotonous life. Second, the state of illness and prolonged pain, often unbearable, paves the way for the desire to get rid of the body's burden as soon as possible. Last but not least, the reality of secularization and desacralization, generalized in Western societies, creates the premise of abandoning the struggle for life, valued only from a horizontal, immediate perspective.

We also note that assisted suicide or euthanasia are not eminently new concepts in human culture and history. They are found in all cultures at all times, both as factual realities under the aspect of philosophical, moral, theological or legal problems. However, never until a few decades ago was the question raised that the right to life, guaranteed by international treaties and conventions, would be interpreted in a diametrically opposite direction, namely the right to die.

Even if suicide, in the proper sense of the term, is not criminalized by law, euthanasia or assisted suicide has been subject to legal regulations in all legislations. The recognition of a right to die with dignity, in the sense of assisted suicide or euthanasia, also represents the obligation of the state institutions to provide citizens with the necessary framework for the application of related procedures.

The first chapter of the second part continues by presenting the doctrinal perspective regarding the alleged right to death. Jurists such as Jean-François Renucci or Corneliu Bîrsan offer elaborate answers regarding the interpretation of Article 2 of the European Convention, which protects the right to life, including the right to die and assisted suicide. The conclusion reached by doctrinaires is generally unanimous: respecting and protecting the right to life cannot be interpreted as an obligation on the part of the state to provide the necessary framework for the suppression of life.

The following subchapter presents an analysis of the most famous cases that pleaded before the ECHR for the recognition of the right to assisted suicide, respectively, to a death with dignity. Since most legislation condemned euthanasia or assisted suicide, a number of citizens turned to the European Court. One of the most famous cases that this paper recalls is *Pretty v. United Kingdom*. In this case, the applicant, a woman from Great Britain with an incurable degenerative disease, is addressing the Court on the grounds that British law restricts her right to benefit from assisted suicide. Specifically, her wish was that her husband, who helped her to commit suicide, should not answer to the law. In the context in which she did not receive a positive answer before the British courts, Mrs. Pretty addressed the European Court, citing the violation of Article 2 of the Convention.

The answer given by the Court, namely that the right to life does not necessarily imply a right to death, will represent the Court's position in the following debates as well. We also note that in this matter, the bodies of the Convention refer to the legislation of the signatory states, which they consider entitled to regulate both suicide and euthanasia at the national level.

The first chapter of the second part ends by referring to the attitude of medical personnel who are often faced with dilemmas of an ethical nature. In the context of assisted suicide legislation, the doctor is faced with the demand, often imperative, to contribute through the services he provides to the patient's death. On the other hand, the complexity of caring for

patients suffering from serious, incurable diseases or in the terminal stage is a growing challenge, a situation that can favour the phenomenon of burnout.

So, the first chapter of the second part shows the way in which legal research approaches the issue of the right to life, seen as a right to die with dignity. Far from having a consensus at the European level, the states have the possibility to regulate this matter.

The second chapter of the second part, entitled *Death with Dignity from the perspective of Christian morality*, includes an approach to the theme of the "right to die", taking into account the teaching of the Christian faith. Reflecting on the meaning of life as an inalienable gift in an autonomous society and understanding the course of bodily life as part of the call to eternity represent the premises of reconsidering the end of life, even in cases where the burden of suffering is terrible.

Also, this section of the work includes an approach to the "right to die" from the perspective of Christian morality. The issue of death is a consistent concern in the sphere of Christian theology. Seen as the threshold to eternal life, death is the event that the Christian takes into account every hour of his existence. On the other hand, provoking death, as an act of human will, has always been condemned within the biblical and patristic revelation.

The next sub-chapter discusses the issue of suffering as the main argument for the option of hastening the end through suicidal acts. In this sense, we resort to two very suggestive biblical examples to show that beyond the burden of suffering, considered impossible, life discovers its unsuspected valences. The example of the righteous Job and the Apostle Paul, complex personalities who end up experiencing suffering in the most advanced forms, represent landmarks for every person struggling with the disease.

Following the answer to the recurring question: What is the meaning and use of suffering? The next subchapter refers to the Savior's sacrifice on the Cross. Christ's assumption of the human condition, with all its sufferings and falls, is the ultimate proof of divine compassion for human helplessness. He Himself is presented by Isaiah in the following words: "Despised was the last of men; a man of sorrows and a knower of suffering, one before whom you cover your face; despised and ignored. But He took upon Himself our pains and burdened Himself with our sufferings" (Is. 53, 3-4). For this reason, the basic criterion that every Christian must fulfil is the assumption of the Cross of life (Mk. 8, 34).

Next, we observe the positions of some famous theologians regarding the soteriological meaning of suffering. Thus, H. T. Engelhardt shows that suffering and death must be understood within the course that man follows from the fall into sin until his restoration. On the other hand, Jean-Claude Larchet shows, in the well-known volume, that God does not want human suffering, that suffering is not in itself redemptive, nor a source of virtues, but only the opportunity to acquire them. Father Professor Ștefan Iloaie shows that suffering is a specific feature of human existence; therefore, it cannot be avoided but integrated into the economy of life and salvation.

The next sub-chapter sheds light on the response of Christian morality to the request for a dignified end for those facing serious suffering. Christian moral theology, respecting the confessional spirit of authentic tradition, cannot subscribe to any form of assisted suicide. The control of death represents a serious interference in the mystery of life and also in God's plan with each person.

The final part of this chapter brings into debate the position of the institution of the Church towards those who face serious suffering, which could lead them to despise life. What the Church supports is "the right to a Christian end to life". An easy, peaceful death without remorse is what the members of the faith community seek and ask for in their prayers. Viewing life as a ceaseless preparation for the hour of death, the Christian has in mind the prospect of judgment to which he seeks to give a "good answer."

Therefore, the second chapter of this part presents how the interpretation of the right to life as a right to death or self-determination is reflected in the teaching of faith. It is no less important to follow how the Church responds to these challenges without neglecting the urgency of the pastoral-missionary service of those in suffering.

Bibliography

Editions of the Holy Scriptures and devotional books

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ed. IBMBOR, București, 2008.
3. ****Liturghier*, Ed. IBMBOR, București, 2012.
4. ****Mineiul pe Decembrie*, ed. a VI – a, Ed. IBMBOR, București, 1991
5. ****Molitfelnic*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019.
6. ****Mineiul pe Martie*, ed. a V – a, Ed. IBMBOR, București, 1977

Dictionaries and encyclopedias

1. ****Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II – a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 352.
2. Badea, Gheorghe, *Dicționar grec-român și român-grec al Sfintelor Liturghii*, Ed. Doxologia, Iași, 2009.
3. Brie, Ion, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, ed. a II – a, Ed. IBMBR, București, 1994.
4. Langley, Winston E., *Encyclopedia of Human Rights Issues Since 1945*, Greenwood Press
5. Mircea, Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, Ed. IBMBOR, București, 1995.
6. Robertson, David, *A Dictionary of Human Rights*, Ed. Europa Publication, London, 2004, Westpost, Connecticut, 1999.

Patristic resources and filocalia

1. ***, „Epistola către Diognet”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, Trad. și note de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1979, pp. 339-340.
2. ***, „Epistola zisă a lui Barnaba”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, Trad. și note de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1979.
3. ***, *Filocalia*, Vol. I, Trad. pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2008.
4. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I (Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice), Ediție bilingvă, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșa, Editura Basilica, București, 2018.
5. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II (Canoanele Sinoadelor locale), Ediție bilingvă, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșa, Editura Basilica, București, 2018.
6. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. III (Canoanele Sfinților Părinți, Canoanele întregitoare și prescripții canonice), Ediție bilingvă, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșa, Editura Basilica, București, 2018.
7. Cuviosul Eftimie Zigabenu și Sfântul Nicodim Aghioritul, *Psaltirea în tâlcurile Sfinților Părinți*, Vol. II, trad. Ștefan Voronca, Ed. Egumenița, Iași.
8. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, PSB, Vol. 30, Trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 1998,
9. Sfântul Ioan Gura de Aur, *Omilii la Matei*, Trad. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1994.
10. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei I către Corinteni*, Trad. Theodosie Atanasiu, București, 1908.
11. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, Trad. P. S. Teodosie Atanasiu, ed. revizuită de Cezar Păvălașcu și Cristian Untea, Ed. Christiana, București, 2005.
12. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere (I)*, în PSB, Vol. 21, Trad. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1987.
13. Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 2009.
14. Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea Epistolei către Romani a slăvitului și prealăudatului Apostol Pavel*, Tălmăcire din greaca veche de Nicodim Aghioritul, îndreptare de Florin Stuparu, Ed. Sofia, București, 2005.

15. Sfântul Vasile cel Mare, „Epistola 188” în *PSB*, Vol. XII, Trad. Constantin Cornișescu și Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 1988.
16. Sfântul Nectarie de Eghina, *Morala creștină*, Trad. Laura Enache, Ed. Doxologia, Iași, 2013.

Volumes of law and bioethics

1. Aluaș, Maria, *Bioetica Medicală*, Ed. Medicală Universitară „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, 2016.
2. Apetrei, Irina, *Mecanisme internaționale de protecție a drepturilor omului*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1998.
3. Aristotel, *Politica*, Ed. Paideia, București, 2001.
4. Bauman, Zygmunt, *Etica postmodernă*, Trad. Doina Lică, Ed. Amarcord, Timișoara, 2000.
5. Berger, Vincent, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, ed. a VI-a, Ed. IRDO, București, 2008.
6. Bîrsan, Corneliu, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a II – a, Ed. C.H. Beck, București, 2010.
7. Boc, Emil, *Drepturile omului și libertățile publice – Manual de bază*, Vol. I, Ed. Accent, Cluj-Napoca 2003.
8. Bogdan, Dragoș; Selegean, Mihai, *Jurisprudența CEDO studii și comentarii*, Ed. Institutul Național al Magistraturii, 2005.
9. Chiriță, Radu, (coord.), *Dreptul la viață privată și de familie – Jurisprudență CEDO*, Ed. Hamangiu, București, 2013.
10. Chiriță, Radu, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008.
11. Ciucă, Aurora, *Drepturile omului. Un mozaic european*, Ed. PIM, Iași, 2012.
12. Ciucă, Aurora, *Persoana fizică în dreptul internațional – Prolegomene*, ed. a II-a, Ed. Lumen, Iași, 2017.
13. Ciucă, Aurora, *Protecția internațională a drepturilor omului*, ed. a III-a, Ed. Fundației AXIS, Iași, 2009.
14. Ciucă, Aurora, *Statutul personal și naționalitatea în dreptul internațional privat*, Ed. Lumen, Iași, 2019

15. Copceală, Valeriu, *Etica și comportamentul civilizată*, ed. a II – a, Ed. Pro Universitaria, București, 2022.
16. Corduneanu, Ionuț-Gabriel, *Neutralitatea religioasă în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ed. Universul Juridic, București, 2018.
17. Craiovan, Ion, *Tratat de teoria generală a dreptului*, ed. a IV-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020.
18. Diaconu, Ion, *Drepturile omului în dreptul internațional comparat: teorie și practică*, ed. a II-a, Ed. Lumina Lex, București, 2010.
19. Dornauer, Maria Casandra, *Protecția produsului de concepție și a fătului prin mijloacele dreptului penal*, Ed. Universul juridic, București, 2022.
20. GAVRILOVICI, Cristina, *Introducere în bioetică. Note de curs*, Ed. Junimea, Iași, 2007
21. Gerards, Janneke, *General Principles of the European Convention on Human Rights*, Ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2019.
22. Gomien, Donna, *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, Trad. Cristiana Irinel Stoica, Ed. ALL, București 1996.
23. Locke, John, *Al doilea tratat despre cârmuire. Scrisoare despre toleranță*, Trad. Silviu Ciulea, Prefață de Adrian-Paul Iliescu, comentarii de Cătălin Avramescu, Mihaela Czobor și Radu M. Solcan, Ed. Nemira, București, 1999.
24. Montgomery, John Warwick, *Drepturile omului și demnitatea umană*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 2004.
25. Morange, Jean, *Libertățile publice*, ed. a VII – a, Trad. Sebastian Vlad Mangrău, Ed. Rosetti, Cluj-Napoca, 2002.
26. Muraru, Ioan; Iancu, Gheorghe, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, Ed. IRDO, București, 1992.
27. Năstase, Adrian, *Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol*, Ed. IRDO, București, 1992.
28. Oberdorff, Henri, *Droits de l'Homme et libertés fondamentales*, Ed. Armand Colin, Paris, 2003.
29. Pleșu, Andrei, *Minima moralia: elemente pentru o etică a intervalului*, Ed. Humanitas, București, 2017.
30. Popa, Irineu, *Substanța morală a dreptului*, Ed. Univers Juridic, București 2009, p

31. Popescu, Corneliu-Liviu, *Protecția internațională a drepturilor omului – surse, intuiții, proceduri. Note de curs*, Ed. ALL Beck, București, 2000.
32. Preducă, Grigoriană Manuela, *Drepturile omului – valențe juridice și canonice*, Ed. C. H. Beck, București.
33. Radu, Răzvan Horațiu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului –Curs universitar*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2022.
34. Raiu, Cătălin, *Libertatea religioasă între politică și politici. O analiză politică a standardelor internaționale legislației naționale și practicii guvernamentale în pandemie*, Ed. Doxologia, Iași, 2021.
35. Renucci, Jean-François, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, trad.: Cătălina Constantin, Elena Bodea, Annelise Popa, Control științific: Prof. univ. dr. Mona-Maria Pivniceru, Ed. Hamangiu, București, 2009.
36. Rousseau, Jean Jacques, *Despre contractul social sau Principiile Dreptului Public*, Trad. și studiu introductiv, N. Dașcovici, Ediție îngrijită, postfață și note de Alexandra Bârna, Ed. Mondero, București, 2007.
37. Sandu, Antonio, *Bioetica în criză sau criza bioeticii*, Ed. Lumen, Iași, 2020.
38. Scripcaru, Gheorghe; Ciucă, Aurora; Astărăstoae, Vasile; Scripcaru, Călin; *Introducere în biodrept – de la bioetică la biodrept*, Ed. Lumina Lex, București, 2003.
39. Scripcaru, Gheorghe; Ciucă, Aurora; Astărăstoae, Vasile; Scripcaru, Călin, *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*, Ed. Polirom, Iași, 1998.
40. Singer, Peter, *Rethinking Life and Death – The collapse of Our Traditional Etics*, Ed. St. Martin`s Press, New York, 1994.
41. Stănilă, Laura Maria, *Provocările bioeticii și răspunderea penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2015.
42. Sudre, Frédéric, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Trad. Raluca Bercea și alții, Ed. Polirom, Iași, 2006.
43. Udroi, Mihail; Petrescu, Ovidiu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008.
44. Voiculescu, Marin, *Drepturile omului și problemele globale contemporane – tratat*, Ed. ODEON, București, 2003.
45. White, Alan R., *Rights*, Oxford, Clarendon, 1984.

46. Zlătescu, Irina Moroianu, *Drepturile omului – un sistem în evoluție*, Ed. IRDO, București 2008.

Volumes of theology

1. Anania, † Bartolomeu, *Cartea deschisă a împărăției – o însoțire liturgică pentru preoți și mireni*, Ed. IBMBOR, București, 2005.
2. Andreicuț, † Andrei, *Dinamica despătimirii – Spiritualitate creștină*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2001.
3. Andreicuț, † Andrei, *Spovedanie și comuniune*, ed. a II – a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
4. Bel, Valer, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010.
5. Berdiaev, Nikolai, *Despre menirea omului – încercare de etică paradoxală*, Trad. Daniel Hoblea, Ed. Aion, Oradea, 2004.
6. Bobrinskoy, Boris, *Taina Bisericii*, Trad. Vasile Manea, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2004.
7. Breck, John și Lyn, *Trepte pe calea vieții. O viziune ortodoxă asupra bioeticii*, Trad. Geanina Filimon, Ed. Sofia, București, 2011.
8. Buta, Mircea Gelu, *Bioetica și slujirea creștină: analize, perspective, convingeri*, Ed. Renașterea, 2017.
9. Buta, Mircea Gelu; Buta, Iulia Alexandra, *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.
10. Chiorean, Bogdan *Îngrijirile paliative: de la teorie la empatie*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2022.
11. Chiorean, Bogdan, *Elemente de bioetică și spiritualitate ortodoxă în îngrijirile paliative. Studiu de caz: Centrul de îngrijiri paliative „Sfântul Nectarie” Cluj*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2019.
12. Chițescu, Nicolae; Petruță, I.; Todoran Isidor, *Teologia Dogmatică și Simbolică – Manual pentru Facultățile de Teologie*, Vol. II, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010.
13. Chițescu, Nicolae; Petruță, I.; Todoran Isidor, *Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Facultățile de Teologie*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.

14. Clément, Olivier, *Întrebări asupra omului*, Trad. Ierom. Iosif Pop și Pr. Ciprian Șpan, Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1997.
15. Clément, Olivier, *Trupul morții și trupul slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, Trad. Sara Eugenia Vlad, Ed. Christiana, București, 1996.
16. Congourdeau, Marie-Hélène, *Embrionul și sufletul la Sfinții Părinți și în izvoarele filosofice și medicale grecești (secolele VI î.Hr.- V d.Hr.)* Trad. Maria-Cornelia Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2014.
17. Engelhardt jr., H. Tristram, *Fundamentele bioeticii creștine – Perspectiva ortodoxă*, Trad. Mihail Neamțu, Cezar Login și diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu 2005.
18. Evdokimov, Paul, *Ortodoxia*, Trad. Dr. Irineu Ioan Popa, Ed. IBMBOR, București, 1996.
19. Gavrilovici, Cristina, *Introducere în bioetică. Note de curs*, Ed. Junimea, Iași, 2007.
20. Gushee, David P., *The Sacredness of Human Life. Why an Ancient Biblical Vision is Key to the World's Future*, Ed. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2013.
21. Iloaie, Ștefan, *Cultura vieții – Aspecte morale în bioetică*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
22. Iloaie, Ștefan, *Morala creștină și etica postmodernă – O întâlnire necesară*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009.
23. Iloaie, Ștefan, *Relativizarea valorilor morale: tendințele eticii postmoderne și morala creștină*, Ed. Renașterea, 2009.
24. Iloaie, Ștefan, *Responsabilitatea morală personală și comunitară*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
25. Kalaitzidis, Pantelis, *Ortodoxie și modernitate. O introducere*, Traducere din neogreacă de Florin-Cătălin Ghiț, Prefață Radu Preda, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010.
26. Larchet, Jean-Claude, *Creștinul în fața bolii, suferinței și morții*, ed. a II-a, Trad. Mihaela Bojin, Ed. Sofia, București, 2015.
27. Larchet, Jean-Claude, *Dumnezeu nu vrea suferința omului*, trad. Marinela Bojin, Ed. Sofia, București, 2008.
28. Larchet, Jean-Claude, *Etica procreației în învățătura Sfinților Părinți*, Trad. Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2003.
29. Larchet, Jean-Claude, *Persoană și Natură. Sfânta Treime – Hristos – Omul*, Trad. Dragoș Bahrim și Marinele Bojin, Ed. Basilica, București, 2013.

30. Larchet, Jean-Claude, *Teologia bolii*, Trad. pr. Vasile Mihoc, Ed. Sofia, București, 2020.
31. Larchet, Jean-Claude, *Terapeutica bolilor mintale*, Ed. Sofia, București, 2008.
32. Lipovetsky, Gilles, *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*, Trad. Victor-Dinu Vlădulescu, Ed. Babel, București, 1996.
33. Lossky, Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă*, Trad. Lidia și Remus Rus, prefață de pr. Prof. Dr. Gh. Popescu, Ed. Sofia, București, 2014.
34. Metallinos, Gheorghios D., *Parohia – Hristos în mijlocul nostru*, Trad. Ioan I. Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 2004.
35. Mladin, † Nicolae, *Poruncă și libertate – prelegeri de morală ortodoxă*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.
36. Mladin, † Nicolae, *Teologia Morală Ortodoxă*, Vol. II, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003.
37. Moldovan, Sebastian, *Eseuri de bioetică*, Trad. Cornel Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2006.
38. Moyn, Samuel, *Christian Human Rights*, Ed. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2015.
39. Nellas, Panayotis, *Hristos, Dreptatea lui Dumnezeu și îndreptarea noastră – pentru o soteriologie ortodoxă*, Trad. Pr. Prof. Ioan Ică sr, Ed. Deisis, Sibiu, 2012.
40. Nellas, Panayotis, *Omul – animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, ed. a IV-a, Studiu introductiv și traducere, diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2009.
41. Nellas, Panayotis, *Ortodoxia – divino-umanismul în acțiune, studii și articole*, Trad. Pr. Prof. Ioan Ică sr, Ed. Deisis, Sibiu, 2013.
42. Noje, Gabriel, *Aspecte ale corporalității în societatea contemporană: o evaluare ortodoxă*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021.
43. Pop, † Irineu, *Chipul lui Hristos în viața morală a creștinului*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2001.
44. Pop, † Irineu, *Curs de bioetică*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005.
45. Popa, Gheorghe, *Introducere în Teologia Morală – principii și concepte generale*, Ed. Trinitas, Iași, 2003.
46. Popescu, Nicolae O., *Temeiurile neotestamentare privind drepturile omului*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2015.

47. Potra, Carmen, *Eutanasia: alegere morală sau imorală*, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2021.
48. Preda, Radu, *Ortodoxia și ortodoxiile – studii social teologice*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010.
49. Ratzinger, Joseph Cardinal, *Dumnezeu și lumea: A crede și a trăi în epoca noastră: O convorbire cu Peter Seewald*, Ed. Sapientia, Iași, 2009.
50. Schonfield, Jeremy, *Text, timp, și teritoriu*, Trad. Anacaona Mândrilă-Sonetto, Ed. Polirom, 2019.
51. Semen, Petre, *Păcatul: despărțire de Dumnezeu și unire cu demonii*, Ed. Sf. Mina, Iași, 2017.
52. Špidlík, Tomáš, *Spiritualitatea Răsăritului creștin. Manual sistematic*, Vol. I, Trad. Ioan I. Ică Jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2005.
53. Stan, Nicolae Răzvan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010.
54. Stăniloae, Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Basilica, București, 2013.
55. Stăniloae, Dumitru, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Ed. Centrului mitropolitan, Sibiu, 1991.
56. Stăniloae, Dumitru, *Spiritualitate și Comuniune în Liturgia Ortodoxă*, ed. a II – a Ed. IMBMOR, București, 2004.
57. Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Vol. I, ed. a IV - a, Ed. IBMBOR, București, 2010.
58. Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Vol. III, Ed. IMBOR, București, 2010.
59. Teșu, Ioan C., „*Simt boala ca iubire a lui Hristos*”, Ed. Doxologia, Iași, 2017.
60. Todea-Gross, Christa; Moldovan Ilie, *Îndrumătorul medical și creștin despre viață al Federației Organizațiilor Ortodoxe Pro-Vita din Romania*, Ed. Renașterea, 2008.
61. Varga, Cătălin, *Drepturile omului în Vechiul Testament*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2021.
62. Vlad, Vasile *Dimensiunea liturgică a vieții religios morale*, Ed. Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2009.
63. Vlad, Vasile *Rugăciune și imaginație – perspectiva bisericească*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.
64. Vlad, Vasile *Temeiuri ale gândirii morale: perspectivă teologică*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2016.

65. Vlahos, Ierotheos, *Bioetică și Bioteologie*, Ed. Christiana, București, 2013.
66. Vlaicu, Patriciu, *Canon și libertate. Împărtășirea continuă din experiența Bisericii*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013.
67. Wellman, Carl, *The moral dimensions of human rights*, Ed. Oxford University Press, New York, 2011.
68. Yannaras, Christos, *Libertatea moralei, trad. Mihai Catuniari*, Ed. Anastasia, București, 2004.
69. Yannoulatos, Anastasios, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, Trad. Gabriel Mândrilă, Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2003.
70. Zăgrean, Ioan, *Morala Creștină: manual pentru seminariile teologice*, ed. a V – a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.
71. Zizioulas, Ioannis, *Ființa eclezială*, Trad. Pr. Dr. Aurel Nae, Ed. Bizantină, București, 2007.

Studies and articles

1. Alexy, Robert, „Demnitatea umană și analiza proporționalității” în *Noua Revistă de Drepturile Omului*, 13 (2017), nr. 4, pp. 85-97.
2. Alston, Philip, „The Unborn Child and Abortion Under the Draft Convention on the Rights of the Child”, în *Human Rights Quarterly*, (1990) nr. 1, pp. 156-178.
3. Aluaș, Maria, „Bioetica în dezbateră contemporană: istorie și interpretări” în *Studia Universitatis Babeș-Bolyoi. Bioethica*, LVI (2011), nr. 1, pp. 41-60.
4. Aluaș, Maria, „Fundamentele etice ale educației terapeutice”, în *Medicii și Biserica*, Vol. XV – *Tendențe și politici demografice ale României într-o Europă unită*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, pp. 511-528.
5. Aluaș, Maria; Gherman, Claudia, „Is the human embryo legally defined and protected? Causes and consequences” în *Romanian journal of morphology and embryology*, June (2017), p. 695-700.
6. Andreicuț, † Andrei, „Bolnav am fost și M-ați cercetat” în *Medicii și Biserica*, Vol. XII – *Creștinul în față suferinței și a morții*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, 2014, pp. 5-6.

7. Androniokof, Marc, „De ce îndârjirea terapeutică?” în *Revista Teologică*, Serie Nouă, (2019), nr. 3, pp. 78-82.
8. Batin Irina; Arseni, Alexandra, „Contradicția dintre dreptul la viață și avort”, în *Revista Națională de Drept*, (2011), nr. 6-7, pp. 18-21.
9. Beaufiles, Dominique, „Perspectiva creștină asupra acompanierii bolnavilor în fază terminală a vieții”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 222-233.
10. Bel, Valer, „Asumarea suferinței în perspectiva Crucii lui Hristos”, în *Medicii și Biserica*, Vol. XII – *Creștinul în față suferinței și a morții*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 323-328.
11. Berceanu, Costin; Berceanu; Sabina, „Bioetica, diagnosticul prenatal și medicina fetală”, în *Bioetica medicală*, Ed. Ed. Medicală Universitară, Craiova, 2009, pp. 77-88.
12. Bobrinscoy, Boris, „Chipul lui Dumnezeu în centrul tainei persoanei”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 71-74.
13. Breck, John, „Antropologia ortodoxă și «dreptul la viață»: implicații pentru cercetarea cu celule stem și clonare”, în Nicolae Răzvan Stan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010, pp. 277-289.
14. Breck, John, „Privire asupra bioeticii: punctul de vedere al unui teolog creștin” în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 57-70.
15. Buta, Mircea Gelu, „Criterii etice în asistarea bolnavilor muribunzi”, în *Medicii și Biserica*, Vol. X – *Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, pp. 51-62.
16. Bute, Sorin Nicușor; Stoica, Ion, „Demnitatea și statutul embrionului uman din perspectiva teologiei ortodoxe”, în *Revista Română de Bioetică*, Vol. 8, Ianuarie – Martie (2010), Nr. 1, pp. 27-32.
17. Cernea, Daniela, „Bioetica stărilor terminale”, în *Bioetica medicală*, Ed. Ed. Medicală Universitară, Craiova, 2009, pp. 52-57.
18. Chirilă, Ioan, „«Viul-ființă» și legile seculare ale vieții”, în *Medicii și Biserica*, Vol. IV - *Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată (poziții teologice, medicale, juridice, filozofice)*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, pp. 29-35.

19. Chirilă, Ioan, „Morala viu-lui și etica vieții. Reflecții de antropologie biblică”, în *Medicii și Biserica*, Vol. VIII – *Bioetica creștină și provocările lumii secularizate*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, pp. 42-50.
20. Chirilă, Ioan, „Suferința, moartea și învierea în scrierile profeților” în *Medicii și Biserica*, Vol. XII – *Creștinul în față suferinței și a morții*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 65-74.
21. Chivu, Gabriela, „Problema sinuciderii asistate în contextul drepturilor omului”, în *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*, Vol. Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2002.
22. Ciucă, Aurora, „L'intérêt de l'enfant à naître versus le droit à l'identité de la personne” în *Noua Revistă de Drepturile Omului*, (2012), nr. 4, pp. 3-11.
23. Clapsis, Emmanuel, „Human rights in the Orthodox Church in a Global World” în *Θεολογία*, (2016), nr. 2, pp. 113-130.
24. Clément, Olivier, „Realitatea biologică a trupului și transcendența persoanei”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 40-56.
25. Clément, Olivier, *Creștinătate, secularizare și Europa*, în Ică jr., Ioan I.; Marani, Germano, (ed.) *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analiza perspective*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, pp. 499-517.
26. Codul de Deontologie Medicală al Colegiului Medicilor din Romania, Aprobare prin Hotărâre a Adunării Generale Naționale a Colegiului Medicilor din România nr. 3/04.11.2016, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 981 din 07.12.2016.
27. Cohen, Cynthia B., „Christian perspectives on Assisted Suicide and Euthanasia: The Anglican Tradition”, în *Journal of Law, Medicine and Ethics*, 24 (1996), nr. 4, pp. 369-379.
28. Colbu, Ștefan, „Drepturile omului reflectate în instituțiile Bisericii Ortodoxe”, în Irina Moroianu Zlătescu (ed.), *Dimensiunea Spirituală a Drepturilor Omului. Educație pentru toți*, Editura Institutului Român pentru Drepturile Omului, București, 2012, pp. 61-73.
29. Delicostantis, Konstantinos, „Drepturile omului și Ortodoxia. Comentarii despre libertatea și autonomia creștină”, Nicolae Răzvan Stan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010, p. 245-263.
30. Dobrin, Emanuel, „Demnitatea umană, condiție a existenței umane sau construct social” în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, VII, (2019), nr. 2, p. 157-171.

31. Dură, Nicolae V., „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertate religioasă”, în *Orthodoxia*, LVI (2005), nr. 3-4, pp. 7-55.
32. Engelhardt jr., H. Tristram, „Amintindu-ne ce este moartea: reflecții asupra îngrijirii la sfârșitul vieții”, în *Revista Teologică*, Serie Nouă, (2019), nr. 3, pp. 7-24.
33. Fletcher, Joseph, „Euthanasia: Our right to die”, în *Pastoral Psychology*, I, (1950), pp. 9–12.
34. Fletcher, Joseph, „The Courts and Euthanasia”, în *Law, Medicine and Health Care*, 15 (1987), nr. 4, pp. 223-230.
35. Florian, Ștefan, „Medicină și religie”, în *Medicii și Biserica*, Vol. XVIII – *Terapia prin credință și cultură*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 33-40.
36. Freud, Richard A., „Universal Human Rights in Biblical and Classical Judaism?”, în *SHOFAR*, 12, (1994), nr. 2, pp. 50-66.
37. Gaja, Alina, „Apărarea vieții intrauterine prin norme juridico-penale”, în *Revista Națională de Drept*, (2017), nr. 5, pp. 65-70
38. Goldberg, Richard T., „The ‘Right’ to Die: The Case for and against Voluntary Passive Euthanasia”, în *Disability, Handicap & Society*, II (1997), nr. 2, pp. 21-39.
39. Harakas, Stanley S., „Drepturile Omului: Perspectiva Ortodoxiei Răsăritene”, în *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010, pp. 339-355.
40. Heckmann, Friedrich, „Etica creștină și responsabilitatea Bisericilor față de procesul morții și moartea într-o societate seculară și postmodernă”, în Mathias Hartmann și Vasile Stanciu (coords.), *Das Leben als Geschenk Gottes. Cristliche Verantwortung im Angesicht des Todes/Viața ca dar al lui Dumnezeu. Responsabilitatea creștină în perspectiva morții*, Ed. Schiller Verlag, 2018.
41. Hiffler, Claude, „Clonarea umană”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 176-188.
42. Hiffler, Claude, „Medicul în fața bolii și a morții - «o poartă deschisă către lumea nevăzută»”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 200-210.
43. Hiffler, Claude, „Suntem în lume, dar nu ai lumii”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006.

44. Iloaie, Ștefan, „Morală și viață. Documentele Bisericii Ortodoxe Române referitoare la bioetică”, *Revista Română de Bioetică*, (2009) Vol. 7, nr. 2, pp. 18-29.
45. Iloaie, Ștefan, „Puterea tehnologiei – slăbiciune morală a omului?”, în *Medicii și Biserica*, Vol. IX – *Bioetica creștină și provocările lumii secularizate*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, pp. 98-105.
46. Kenfack, Henri Bandolo, „La revendication du droit de mourir dans la dignité au nom du droit à la vie: approche innovatrice et conciliatrice de la Cour EDH”, în *Revue des Droits et Libertés Fondamentaux*, nr. 36, pagină web: http://www.revuedlf.com/cedh/la-revendication-du-droit-de-mourir-dans-la-dignite-au-nom-du-droit-a-la-vie-approche-innovatrice-et-conciliatrice-de-la-cour-edh/#_ftnref77, accesat la 14.07.2020
47. Kenfack, Henri Bandolo, „Le droit à la vie de l’enfant à naître face au pluralisme juridico-culturel européen : essai de conciliation à partir de la théorie de la marge nationale d’appréciation”, în *Revue de droit de l'Université de Sherbrooke*, volume 45, numéro 3, pagină web: <https://savoirs.usherbrooke.ca/handle/11143/9919>, accesat la 15. 07.2021.
48. Korf, Douwe, „The right to life. A guide to the implementation of Article 2 of the European Convention on Human Rights”, în *Human rights handbooks*, (2006), Nr. 8, 94 p.
49. Koskenniemi, Martti, „The Effect of Rights on Political Culture” în Philip Alston (coord.), *The EU Human Rights*, Ed. Oxford University Press, New York, 1999, pp. 99-116.
50. Kübler-Ross, Elisabeth, *On Death and Dying*, Ed. Maximillan Publishing, New York, 1969.
51. Leben, Charles, „Is there a European Approach to Human Rights?”, în Philip Alston (coord.), *The EU Human Rights*, Ed. Oxford University Press, New York, 1999, pp. 69-97.
52. Loschak, Daniele, „Mutation des droits de l’homme et mutation du droit”, în *Revue interdisciplinaire d’études juridiques*, Vol. 13, (1984), nr. 2, pp. 49-88.
53. Lupu, Iustin; Zanc Ioan; Lupu Mihai, „Atitudini față de eutanasiu în funcție de religiozitatea și afilierea religioasă declarată, la studenții mediciști din Cluj-Napoca”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Bioethica*, LVII (2012), nr. 1, pp. 33-58.
54. Lupu, Valeriu, „Medicul între devotamentul profesiei și responsabilitatea profesională”, în *Medicii și Biserica*, Vol. X – *Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, pp. 186-194.
55. May, William E. „Is There a “Right” to Die?”, în *The Linacre Quarterly*, Vol. 60, (1993), nr. 4, pp. 35-43.

56. Micu, Doina, „The European Convention of Human Rights as a Legal Standard of Fundamental Rights în Romania”, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Europaea*, LV, (2010), p. 117-128.
57. Mohamad-Ali Rababah, Decebal Şerban, „Legislația penală română și eutanasia”, în *Conferința Internațională de Drept, Studii Europene și Relații Internaționale*, (2013), nr. 1.
58. Moisă, Ștefania Maria, „Ideal și realitate în luarea deciziilor la pacienții cu boli terminale”, în *Medicii și Biserica*, Vol. X – *Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, pp. 325-334.
59. Moldovan, Sebastian, „Omul bioetic” în *Medicii și Biserica*, Vol. XII, *Creștinul în fața suferinței și a morții*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 47-60.
60. Moltmann, Jürgen, „Omul, Chip al lui Dumnezeu și drepturile omului” în *Studii Teologice*, nr. 5-10, XXX (1979), pp. 632-637.
61. Morariu, Maxim, „Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse reflectate în documentul sinodal din anul 2000”, în *Tabor*, IX (2015), nr. 4, pp. 37-41.
62. Noje, Gabriel, „Eutanasia între legitimare și contestare. Trei argumente în favoarea eutanasiei și evaluarea lor din perspectivă teologică”, în *Tabor*, septembrie (2018), nr. 9, pp. 46-60.
63. Ohlin, Jens David, „Is the concept of the person necessary for human rights?”, în *Cornell Law Faculty Publications*, Vol. 105, Ian. (2005), nr. 1, pp. 209-249.
64. Peckstadt, Ignace, „Reflecții asupra eutanasiei” în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 215.
65. Pedain, Antje, „The Human Rights dimension of The Diane Pretty case”, în *The Cambridge Law Journal*, Vol. 62, (Mar., 2003) nr. 1, pp. 181-206.
66. Peers, Stave, „Human Rights and the Third Pillar”, în Philip Alston (coord.), *The EU Human Rights*, Ed. Oxford University Press, New York, 1999, pp. 167-186.
67. Pessina, Adriano, „Demnitatea persoanei umane, dezvoltare tehnologică și dezbatere bioetică”, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Bioethica*, LIII, (2008), nr. 1, pp. 17-24.
68. Pessina, Adriano. „Eutanasia. Despre moarte și despre alte lucruri”, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Bioethica*, LIV (2009), nr. 1, pp. 101-112.
69. Pollis, Adamantia, „Eastern Orthodoxy and Human Rights”, în *Human Rights Quarterly*, Vol. 15, (1993), nr. 2, pp. 339-356.

70. Pop, Anton-Viorel, „Drepturile omului între antropologia ortodoxă și raționalismul occidental”, în *Studia Teologia Orthodoxa Doctoralia Napocensia*, II (2019), nr. 2, pp. 101-109.
71. Popa, Gheorghe, „Viața umană între manipulare și responsabilitate etică”, în *Medicii și Biserica*, Vol. IV – *Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată (poziții teologice, medicale, juridice, filozofice)*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, pp. 66-73.
72. Preda, Radu, „Biserica în stat. Șansele și limitele unei dezbateri”, în Ioan I. Ică jr., Germano Marani, (ed.) *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize - perspective*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, pp. 356-383.
73. Preda, Radu, „Documentul teologic rus despre drepturile omului. Receptio și controverse”, UBB, Facultatea de Teologie Ortodoxă, *Anuar XIII (2009-2010)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, pp. 301-334.
74. Preda, Radu, „Drepturile omului în lectură ortodoxă. Documentul Bisericii Ortodoxe din Rusia (iulie 2008)”, în *Tabor*, III (2009), nr. 2, pp. 25-41.
75. Preda, Radu, „Tradiție și modernitate în dezbateră bioetică actuală. Considerații social teologice”, în *Studia Universitatis Babeș-Boyi. Bioethica*, LIV (2009), nr. 2, pp. 19-48.
76. Rajka1, Mária; Aluaș Maria, „Legal regulations on patient's right to refuse medical treatment”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Bioethica*, LXI (2016), nr. 1-2, pp. 111-118.
77. Răcilă, Ion-Lucian, „Demnitatea umană și valorile religioase din perspectivă creștină”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, VII (2019), nr. 1, pp. 237-264.
78. Răducă, Vasile, „Perspectiva creștină a drepturilor omului”, în Nicolae Răzvan Stan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010, pp. 193-208.
79. Roberti, Jean-Claude, „Moartea ușoară”, în *Bioetica și taina persoanei*, Trad. Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006, pp. 197-199.
80. Roman, Gabriel, „Puterea cuvântului în susținerea demnității bolnavului terminal”, în *Medicii și Biserica*, Vol. X – *Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, Ed. Renașterea, coord. Mircea Gelu Buta, Cluj-Napoca, 2012, pp. 263-282.

81. Schnatmann, Heinrich, „Îngrijirea paliativă sub semnul evoluției demografice”, în *Medicii și Biserica*, Vol. X – *Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, pp. 95-110.
82. Scripcaru, Gheorghe; Scripcaru, Cătălin; Furnică, Cristina, „Suicid, motivație și sacrificiu”, în *Medici și Biserica*, Vol. III – *Pentru o bioetică creștină. Aspecte speciale determinate de relația dintre teologie și medicină*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, pp. 201-203.
83. Semen, Petre, „Drepturile omului din perspectiva biblică”, în Nicolae Răzvan Stan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010, pp. 146-163.
84. Sonea, Cristian; Nicoară, Ciprian, „Consilierea bolnavilor în fază terminală. O perspectivă ortodoxă”, în *Medicii și Biserica*, Vol. XII – *Creștinul în față suferinței și a morții*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 377-392.
85. Stan, Nicolae Răzvan, „Human rights between secularism and religion: an eastern orthodox christian theology and spirituality approach”, în *Studii Teologice*, seria a III-a, XII, (2016), nr. 1, pp. 261-281.
86. Stănescu, Relu; Ghelase, Fane, „Eutanasia și suicidul asistat medical”, în *Bioetica medicală*, Ed. Ed. Medicală Universitară, Craiova, 2009, pp. 116-135.
87. Stănilă, Laura, „Obsesia terapeutică. Pro și contra eutanasiu – noi provocări ale legislației românești”, în *Analele Universității de Vest. Seria Drept*, (2014), nr. 2, pp. 27-43.
88. Telbis, Ana-Maria, „Impactul hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului asupra legislațiilor naționale” în *Mai este Curtea Europeană a Drepturilor Omului un mecanism juridic eficient? – Lucrările secțiunii Drept european și internațional a Conferinței Internaționale Bienale, organizate de Facultatea de drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara, 12-13 octombrie 2012*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 158-159.
89. Teșu, Ioan C., „Bolile - «divina filosofie»; suferința - «pedagogie divină»”, în *Teologie și viață*, (2012), nr. 1-4, pp. 5-25.
90. Teșu, Ioan C., „Valoarea tămăduitoare a cuvântului în alinarea suferinței umane”, în *Medicii și Biserica*, Vol. XIII – *Influența valorilor creștine asupra bioeticii europene*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 121-146.

91. Tiensuu, Paul, „Whose Right to What Life? Assisted Suicide and the Right to Life as a Fundamental Right” în *Human Rights Law Review*, 15 (2015), nr. 2, pp. 1-37.
92. Toduța, Valentin Gheorghe, „Dreptul la viață. Momentul de la care viața începe să curgă, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și impactul acesteia asupra legislației penale românești”, în *Dreptul*, anul XXVIII (2017), nr. 8, pp. 76-87.
93. Toduța, Valentin Gheorghe, „Vătămarea fătului”, în *Revista Universul Juridic*, (2018), nr. 9, pp. 29-49.
94. Tymofeyeva, Alla, „The Human Embryo in the Case-Law of the European Court of Human Rights”, în *Russian Journal of Comparative Law*, Vol. 10, (2016), nr. 4, pp. 140-153.
95. Vasilachi, Alexandru, „Eutanasia și dreptul la viață”, în *Lege și viață*, Septembrie (2012), pp. 49-54.
96. Vicol, Mihaela-Cătălina; Bulgaru-Iliescu, Diana, Vasile Astărăstoae, „Finalul vieții: de la autonomia pacientului la datoria morală a medicului”, în *Medicii și Biserica*, Vol. XI – *Etica martirajului și a morții asistate*, coord. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013, pp. 105-108.
97. Vlad, Vasile „Căderea în păcat – eșec existențial”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad*, SN, anul I, (2017), nr. 1, pp. 73-86.
98. Vlad, Vasile „The Plurality of Ethics and the Unity of the Religios-Moral Values”, în *Teologia*, 66 (2016), nr. 1, pp. 109-123.
99. Yannaras, Christos, „Human Rights and the Orthodox Church” în *θεολογία*, (2002), nr. 2, pp. 382-384.
100. Yannoulatos, Anastasios, „Eastern Orthodoxy and Human Rights”, în *International Review of Missions*, 73 (1984), pp. 454-466.
101. Yannoulatos, Anastasios, „Ortodoxia răsăriteană și drepturile omului” în Nicolae Răzvan Stan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, Ed. Univers Juridic, București, 2010, pp. 68-87.

The jurisprudence of the European Court of Human Rights

1. Decizia Comisiei EDO din 13 Mai 1980, nr. 8416/78, *X c Regatul Unit*, disponibil la adresa: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74270&filename=001-74270.pdf>.
2. Decizia Comisia EDO din 19 Mai 1992, nr. 17004/90, vezi: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-1759>, accesat la 23.05.2022.
3. Hotărârea CEDO din 29 Aprilie 2002, vezi: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448>.
4. Hotărârea CEDO din 8 iulie 2004, disponibil la adresa: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61887>
5. Hotărârea CEDO din 10 aprilie 2007, nr. cerere: 6339/05, disponibil la adresa: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80046>.
6. Hotărârea CEDO din 20 ianuarie 2011, disponibil la adresa: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102940>.
7. Hotărârea CEDO din 19 Iulie 2012, disponibil la adresa: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112282>.
8. Hotărârea CEDO din 30 Septembrie 2014, disponibil la adresa: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146780>.
9. Hotărârea CEDO din 27 august 2015, nr. 46470/11, disponibil la adresa: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157263>, accesat la data de 04. 09. 2019.
10. Hotărârea CEDO din 27 iunie 2017, disponibil la adresa: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175359>.
11. Hotărârea CEDO din 04 octombrie 2022, disponibil la adresa: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219559>.
12. Raportul Comisiei EDO din 12 iulie 1977, nr. 6959/75, Bruggeman și Scheten c. R. F. Germania (§ 59). disponibil la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22sort%22:\[%22kupdate%20Ascending%22\],\[%22documentcollectionid2%22:\[%22REPORTS%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22sort%22:[%22kupdate%20Ascending%22],[%22documentcollectionid2%22:[%22REPORTS%22]}), accesat la 31. 08. 2019.

Electronic resources

1. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635>
2. <http://patriarhia.ro/eutanasia-445.html>

3. <https://patriarhia.ro/avortul-78.html>
4. <http://www.dignitas.ch/>
5. <http://www.patriarchia.ru/db/text/419128.html>
6. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19800505_euthanasia_en.html
7. https://adevarul.ro/international/europa/eutanasia-sisinuciderea-asistata-legalizate-spania-1_60536c875163ec4271091bd7/index.html,
8. <https://aul.org/physician-assisted-suicide/>
9. <https://dexonline.ro/definitie/eutanasia>,
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Ram%C3%B3n_Sampedro
11. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22kdate%20Ascending%22%5D%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22REPORTS%22%5D%7D>
12. <https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/art-201-intreruperea-cursului-sarcinii-codul-penal?dp=gqytsojygy3tc>
13. <https://thecharliegardfoundation.org/about/charlies-story/>
14. <https://www.bbc.com/news/world-australia-43957874>
15. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-4628
16. <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/medical-assistance-dying.html#a1>
17. <https://www.conferenciaepiscopal.es/podcast/aprobacion-de-la-ley-de-eutanasia-palabras-de-mons-arguello/>
18. <https://www.dignityindying.org.uk/assisted-dying/international-examples/assisted-dying-oregon/>
19. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
20. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/27007>
21. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
22. <https://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2009/jul/09/assisted-dying-christianity-religion>